

Nr 843

Av fru Nettelbrandt m. fl., angående formerna för den statliga representationen.

(Lika lydande med motion nr 663 i Första kammaren)

Vissa traditionellt manliga yrken har i praktiken visat sig kräva två makars insatser. Bland de statliga tjänsterna gäller detta vid sidan av prästerna kanske främst diplomater och landshövdingar.

Diplomatfruarnas arbetsinsatser har till en del erkänts av arbetsgivaren, staten. I utlåtandet »Utrikesförvaltningens organisation och personalbehov» (SOU 1963: 3) uttalades att det är betydelsefullt att utrikestjänstemännens hustrurs förmåga och vilja att medverka när det gäller att företräda Sverige utomlands »uppmuntras och utnyttjas». Man föreslog att utbildning i språk och kunskap om hemlandet skulle anordnas. I den proposition som framlades med anledning av utredningen uttalade departementschefen, att han fann förslaget om vidareutbildning av tjänstemännens hustrur väl motiverat och föreslog att frågan skulle utredas tillsammans med andra utbildningsfrågor inom UD:s utbildningssektion. Utbildningsverksamhet för UD-fruar pågår nu sedan ett par år tillbaka. Kurserna anordnas av UD. Utbildningen är frivillig.

I ovannämnda proposition föreslogs att utlandslönerna bl. a. skulle avpassas efter det förhållandet att tjänstemännens hustrur i regel inte kan ta förvärvsarbete på stationeringsorten och därigenom höja familjens lönenivå. Lönerna föreslogs därför i fortsättningen bli behovsprövade. Lönesystemet för utlandstjänstemännen är för närvarande så utformat att lönen är mindre för ogift tjänsteman än för gift. Det är dock enbart den gifte tjänstemannens ökade *kostnader* för hustrun och hennes representationsarbete som ersätts. I de fall hustrun har en arbetsinkomst minskas mannens behovsprövade lön. I propositionen nämndes ingenting om ersättning till hustrurna för det arbete och de förpliktelser som organisationsutredningen angav att hustrurna hade.

Mannens utlandstjänstgöring innebär onekligen för hustrurna ofta en viss ekonomisk belastning. Många diplomatfruar har yrkesutbildning och ofta även studieskulder. Genom att de mycket sällan kan ta arbete på stationeringsorten förlorar de arbetsinkomst och pensionsförmåner.

Landshövdingarnas fruar befinner sig i en ställning som delvis motsvarar

diplomathustrurnas. Det finns dock inte något officiellt uttalande om värdet av deras arbetsinsatser.

I de flesta län är det tradition att landshövdingens fru skall vara ordförande eller styrelseledamot i ett antal föreningar och institutioner. Dessa uppdrag är givetvis i princip frivilliga, men i många fall kan hon knappast neka att åta sig dem utan mycket vägande skäl. En enkät visade att landshövdingeskorna i medeltal har fem sådana uppdrag. Uppdragen innebär inte bara många sammanträden utan också ofta ett aktivt deltagande i förberedelser och genomförande av olika arrangemang.

Middagar, luncher och mottagningar i residenset förekommer i stor omfattning i de flesta län. Omkring 1 000 gäster till lunch eller middag har angivits i några enkätsvar. Många föreningssammanträden förläggs på grund av tradition eller lokalbrist till residenset. I ett län uppges antalet gäster med anledning av enbart föreningsengagemang vara ca 360 per år. Representationen kräver mycket hushållsarbete. Eftersom det ofta är svårt att få kompetent hjälp till matlagning och servering måste många av landshövdingfruarna personligen sköta sådana arbetsuppgifter. En stor del av fruarnas representation består också av resor i länet både med landshövdingen och ensam för besök och förrättningar av olika slag.

Enkäten visar vidare att ingen av de fruar som haft yrkesarbete utom hemmet före utnämningen har kunnat behålla sitt arbete någon längre tid efter utnämningen. Bland annat har fem lärarinnor och en tandläkare varit tvungna att sluta sitt arbete. Detta innebär inkomstbortfall och förlust av pensionsrättigheter. Statliga och kommunala arbetsgivare har till och med i flera fall vägrat tjänstledighet för att fullgöra uppgifterna i länet.

Av ovanstående framgår att arbetsgivaren, staten, tillgodogör sig avsevärda arbetsinsatser av ifrågavarande statstjänstemäns hustrur. Det är också uppenbart att dessa arbetsinsatser praktiskt taget alltid utkrävs genom omständigheternas eller traditionens tryck, fastän ett formellt anställningsförhållande inte föreligger. Detta förhållande är inte rimligt. Staten kan inte framtvinga och tillgodogöra sig arbetsinsatser utan att ge ersättning för dem, och ersättning till *den som utför arbetet*, inte till hennes make. Inom näringslivet har man i allt större utsträckning gått över till att anordna representationsvåningar med särskilt anställda värdinnor för att de anställdas familjer inte alltför mycket skall belastas av företagets representationsbehov. Staten fortsätter däremot att exploatera tjänstemännens hustrur på ett sätt som varken är förenligt med krav på rättvisa eller jämställdhet för kvinnorna.

På längre sikt måste representationshustrusystemet avvecklas. I och med att kvinnor i allt högre grad rekryteras till karriäryrken och i och med att den service som hemmafrun tidigare gett, genom hennes uttåg på arbetsmarknaden, kommer att ges ett värde som uppskattas i pengar, kommer

systemet att bli omöjligt. Det gäller här för staten-arbetsgivaren att i tid planera för denna utveckling.

I framtiden torde sällan manliga eller kvinnliga diplomaters och landshövdingars makar vara i stånd att byta yrke till »representationshustrur». För de diplomater och landshövdingar där den andra maken inte kan göra denna insats måste en annan form av assistans vid representationen utformas. När man vid länsreformen övergår till större län bör man överväga om inte residensen, som ofta är föga praktiska som bostäder, kunde bli enbart representationsvåningar. Staten borde där ge landshövdingen ekonomiska möjligheter att anställa en värd samt att anlita särskild köks- och städpersonal. Detsamma gäller på längre sikt ambassaderna.

Även i det korta perspektivet ter det sig otillfredsställande att vissa gifta kvinnor tvingas underkasta sig mannens yrkesval till men för egna uppgifter som småbarnsmamma eller yrkeskvinna. En radikal förändring på kort sikt av ett system som är så fast rotat som systemet med representationshustrur torde dock inte vara möjligt. I stället bör man här förbättra situationen för diplomaters och landshövdingars makar genom att ge dem ersättning för deras värdefulla insatser och genom att bevilja dem som är statstjänstemän tjänstledighet för att kunna fullfölja sina uppgifter.

Vi vill därför förorda att en utredning tillsätts med uppgift att utreda i vilka former och i vilken utsträckning statlig representation är motiverad samt på vilket sätt och i vilken omfattning särskild ersättning härför skall utgå.

Med anledning av vad som ovan anförts hemställer vi,

att riksdagen i en skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära en utredning av formerna för den statliga representationen och i vilken mån särskild ersättning för representationsarbete bör utgå.

Stockholm den 26 januari 1967

Cecilia Nettelbrandt (fp) *Mac P. Hamrin (fp)* *Erik Tobé (fp)*

i Kalmar

Gösta Sterne (fp)

Folke Nihlfors (fp)
